

Перекладачу слід зважати на лексико-граматичні трансформації, тобто на структурні та лексико-семантичні розходження між англійською та українською мовами, які вимагають під час перекладу перебування синтаксичної структури речення або лексичних змін. Оскільки лексика тісно пов'язана з граматиною, то дуже часто внаслідок трансформацій одночасно відбуваються лексичні та граматичні зміни.

*Список літератури*

1. Карабан, В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури [Текст]: у 2-х ч. Ч. 1. / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 271 с.
2. Карабан, В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури [Текст]: у 2-х ч. Ч. 2. / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 302 с.
3. Корунець, І. В. Теорія та практика перекладу [Текст] / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 446 с.
4. Чередниченко, О. І. Теорія і практика перекладу [Текст] / О. І. Чередниченко. – К. : Либідь, 2005. – 370 с.
5. Левицкая, Т. Р. Теория и практика перевода [Текст] / Т. Р. Левицкая, А. М. Фиттерман. – М. : Изд. лит-ры на ин. яз., 2003. – 263 с.
6. Черноватий, Л. М. Психолінгвістичні основи теорії педагогічної граматики [Текст] / Л. М. Черноватий. – Х. : Основа, 2006. – 245 с.

Отримано 31.03.2010. ХДУХТ, Харків.

© А.О. Колесник, О.Ф. Белікова, 2010.

УДК 64.033.311

**О.М. Варипась**, канд. філос. наук

**СТРАТЕГІЇ СПОЖИВАННЯ У КОЛИШНЬОМУ  
РАДЯНСЬКОМУ ТА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПЕРІОДАХ  
ЗА МОДЕЛЛЮ «СУСПІЛЬСТВА СПОЖИВАННЯ» Ж. БОДРІЙЯРА**

*Розглянуто спробу більш цілісно та системно дослідити функціонування концепту «суспільство споживання», розробити модель формування суспільства споживання в пострадянській незалежній Україні, а також виявити ті риси характеристики та аналізу суспільства, які можна використовувати в емпіричних соціологічних дослідженнях.*

*Рассмотрена попытка более целостно и системно исследовать функционирование концепта «общество потребления», разработать модель формирования общества потребления в постсоветской независимой Украине, а также выявить те черты характеристики и анализа общества, которые можно использовать в эмпирических социологических исследованиях.*

*In the paper attempt more completely and is system to investigate functioning concept "consumer society" is considered, to develop model of formation of a consumer socie-*

*ty in Post-Soviet independent Ukraine, and also to reveal those lines of the characteristic and the analysis of a society which can be used in empiric sociological studies.*

**Постановка проблеми у загальному вигляді.** Для сучасної вітчизняної соціологічної та філософської думки актуальним є звернення до аналізу трансформаційних процесів у суспільстві, які характеризують загальні процеси розвитку людської цивілізації, дослідження її показових феноменів та чинників розвитку.

Одним із таких феноменів є суспільство споживання, розуміння властивостей формування та функціонування якого важливе для економічного та суспільного розвитку, адже переорієнтація на інтереси та запити споживача є загальновизнаною в економічних, соціологічних та філософських дослідженнях останнього часу.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Суспільство споживання, вперше розгорнуто досліджене в однойменній праці Ж. Бодрійяра, можна визначити як сукупність суспільних відносин, у яких ключове місце відіграє споживання, опосередковане ринком. На думку сучасних дослідників, «суспільство споживання є органічним синтезом механізмів виробництва не тільки товарів і послуг, але й бажань, потреб, інтересів, що забезпечують їх збут, культури, політичних механізмів і т.п.» [4].

Аналіз суспільства споживання у працях Ж. Бодрійяра, критиків та інтерпретаторів його концепції (С. Жижек, В. Ільїн, Ю. Давидов, Г. Маркузе, В. Фурс, Г. Геноско, Д. Келлнер) дозволив виокремити та витлумачити типові сенси й образи, які характерні для пересічної людини суспільства споживання, провести дослідження значення концепції Ж. Бодрійяра для історії соціології та соціології споживання [2-4; 6; 8].

**Мета та завдання статті.** Метою даної роботи є дослідження тенденцій та перспектив суспільства споживання за матеріалами праць відомого французького філософа і соціолога Жана Бодрійяра, їхня трансформація в умовах пострадянської України.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Концепція суспільства споживання, як і інші ідеальні та ідеалізовані конструкції суспільства з часів Платона, не має безпосереднього, в чистому вигляді втілення у реальній дійсності. На позицію Ж. Бодрійяра вплинули його політичні та філософські уподобання, критика капіталізму та події «красного травня» 1968 року у Франції.

Однак, сутнісні риси бодрійярівського аналізу дозволяють порівняти з його характеристикою суспільства споживання ті стратегії та принципи споживання у колишньому СРСР і пострадянські часи.

Спираючись на емпіричні дослідження російських та українських вчених останнього часу (Б. Грушин, Л. Жиліна, Ю. Левада та ін.), можна зробити висновок, що у радянський період держава прагнула сформувати «радянського споживача» з «раціональними потребами» внаслідок пропагованих стандартів доброго смаку.

Ознакою доброго смаку були скромність і простота, споживача орієнтували на масове, усереднене споживання, яке у рівній мірі захищало б людину від «пережитків минулого» і «гонитви за модою» [5].

«Радянське відношення до речі повинне бути вільним від фетишизму, відчуження, комерційного розрахунку», «радянська людина дивиться на річ не як на товар, а як на товариша, і тому продовжує її життя, цінує в ній, перш за все, надійність і натуральність, а не зовнішню привабливість» [5]. У той же час «надмірна увага до організації побуту і речей («міщанство» і «споживацтво») піддавалися засудженню, особливо у періоди, коли можливість піддатися спокусі комфортного життя в оточенні приємних речей була великою (у період Непу і «відлиги»)» [5].

Льїн В.І. виділяє два поворотні моменти в історії радянської споживчої ідеології, які зробили величезний вплив на історію Радянського Союзу у цілому. Перший – проголошення у 1961 році «програми побудови комунізму, який малювався як споживчий рай, де безкоштовно задовольняють усі потреби населення» – і визначення мети виробництва як «максимальне задоволення все зростаючих потреб людей» [4; 10]. Другий – те, що базою для порівняння досягнень СРСР у галузі споживання були вибрані США. Оскільки СРСР відставав за багатьма показниками, а забезпечити ефективне ідеологічне маніпулювання було вже неможливо через розвиток технологій, то офіційний дискурс сприймався громадянами досить скептично.

Поступове задоволення найважливіших потреб (з 60-70-х років) актуалізувало у свідомості радянських людей мотиви споживання, які виходили за рамки суто утилітарних. Правда, кількість радянських громадян, які демонстрували такі мотиви, була невеликою. Так, за дослідженням Б. Грушина, у 1971 році тільки 16% респондентів придбали предмети тривалого користування, керуючись бажанням «відновити модель, марку речі» і стільки ж «прагнули бути на рівні часу, не «відставати від інших»». Відповідаючи на питання про плановані закупівлі, одна десята всіх, хто збирався у найближчі 2...3 роки придбати один із предметів тривалого користування, назвали мотивом купівлі бажання

відновити модель, марку речі та 8% – «прагнення бути на рівні часу», «не відставати від інших»» [1, с. 343].

Дослідження Грушина також дуже виразно демонструє загальні умови, в яких існував середній споживач у ті роки, і стан споживчого аспекту масової свідомості. Грушин робить показовий висновок про «бідність як пануючу характеристику рівня життя радянських людей на початку 1970-х років» [1, с. 353]. На думку соціолога, результати цього дослідження виявляють декілька специфічних характеристик масової свідомості щодо споживання. По-перше, відношення до низького рівня, низької якості життя як до норми, тобто історичну звичку до бідності. Важливим моментом тут є те, що основні труднощі, з якими стикалися люди під час купівлі речей (відсутність грошей, тобто дорожнеча товарів, і дефіцит), не викликали ніякого народного гніву, сприймалися буденно [1, с. 355]. Чинниками формування такого сприйняття Грушин вважає, окрім історичного досвіду, ефективне функціонування залізної завіси і відсутність чесної державної статистики. По-друге, виходячи з відповідей про планування закупівель, Грушин робить висновок про занижену планку запитів людей, їх невибагливості, готовності задовольнятися малим [1, с. 339]. У той же час деякі дослідники відзначають, що у другій половині 50-60-х років прокинулися високі споживчі прагнення у всіх шарах суспільства [8, с. 118].

Таким чином, можна зробити висновок, що споживча ідеологія радянського суспільства була суперечливою. Вона не була ні проектом дії на реальність, ні уявним відношенням, оскільки не відповідала дійсності. Громадяни явно не розділяли її, а радянське керівництво так і не змогло вдягнути її у прийнятну форму і знайти адекватну базу для порівняння споживчих досягнень соціалістичної держави.

Твори багатьох письменників цього періоду дуже виразно демонструють суперечності, якими було оточене споживання у Радянському Союзі. У літературі майже немає позитивних героїв, які мали б високий рівень споживання; споживання імпортованих товарів або просто дорогих речей відповідає неправедним доходам або високій посаді, що здобута нечесним шляхом.

За спостереженням Ю. Левади, до західної моделі споживання, яка була доступна у вигляді вітрини, що демонструє рівень споживання, радянська людина відносилася «магічно» (у бодрійярівському сенсі). Така «магічність» полягає в нерозумінні механізмів, які забезпечують високий рівень споживання [6, с. 495]. Це відзначає й В.І. Ільїн [4, с. 13].

Трансформації, якими характеризується сучасне українське суспільство, своєрідно відбилися й на стратегіях споживання. Сучасні соціологи виділяють низку особливостей споживання в сучасному українському суспільстві, що є наслідком переорієнтації суспільного та економічного розвитку держави, а саме – у 1990-і роки відбулися великі зміни у споживчому секторі; фізично доступній всьому населенню товарній масі стала протистояти недостатня маса готівки. Вперше за 30 років більшість сімей стали відчувати дефіцит грошей, а не товарів [7, с. 331]. Дослідники стверджують, що існує два основних типи споживачів, пов'язаних з різним рівнем матеріальної забезпеченості, різними споживчими ринками, на яких діють різні ціни на аналогічні споживчі товари [2, с. 43].

Отже, можна констатувати, що спосіб життя населення сучасної України, у якому споживання займає одне з найважливіших місць, є перехідним, тобто у ньому знайшли місце елементи, що являють собою різні історичні епохи, типи суспільств, культур і соціально-економічних систем.

Цей стан перехідності способу життя ще зберігається, оскільки базується на так званій ідеології егалітаризму, що залишилася з радянських часів, включаючи зрівняльне споживання. Ця ідеологія виконує функцію інструменту осмислення і розуміння нових реалій [3, с. 61], крім того, більшість населення має невеликі споживчі можливості у силу малозабезпеченості та не можуть бути прилучені до традицій розвиненого суспільства споживання.

З нашої точки зору, у сьогоденному українському суспільстві наявні дві головні тенденції у розвитку сенсів і уявлень у сфері споживання. Перша – спадкоємність радянських уявлень та образів задоволеного споживача. Вона виявилася, як тільки підвищився рівень життя, і з'явилася можливість споживати більше і різноманітніше. Багато у чому дотепер зберігається радянське розуміння розкоші, а також географічна батьківщина речі (країна походження бренду) як джерело її, за термінологією Ж. Бодрійєра, знакової мінової цінності. Друга тенденція, яка сформувалася за останні роки під впливом поляризації суспільства, це поява образу споживання нових багатіїв, який організований навколо великих витрат і бездумної зміни речей.

Проаналізувавши образи, спрямованість та концептуальний каркас теорії суспільства споживання Ж. Бодрійєра й порівнявши її зі стратегіями радянського часу та сьогодення, можна зробити висновок про те, що радянське суспільство не можна назвати суспільством споживання.

За радянських часів була відсутня така необхідна складова суспільства споживання, як широкий вибір товарів і послуг з доступних для мас споживачів цін. Не було такої конституюючої ознаки суспільства споживання як достаток, який, за Ж. Бодрійяром, є найважливішим стимулом зміни уявлень і установок споживачів. Крім того, як засвідчують соціологічні дослідження, навіть у відносно збільшеному добробуті початку 70-х рр. лише дуже невелика частина радянських споживачів, купуючи речі, керувалася мотивами зміни їх марки або моделі, прагненням мати речі не гірше, ніж у інших, прагненням йти у ногу з часом. Фіксований рівень заробітної платні, дефіцит, всепроникна державна ідеологія та контроль над повсякденним життям також не сприяли виникненню стратегій споживання, притаманних суспільству [6].

Сучасне українське суспільство теж лише наближається до суспільства споживання, описаного Ж. Бодрійяром, оскільки доходи й інші ресурси у суспільстві розподілені у край нерівномірно, внаслідок чого велика частина населення не має того рівня життя, коли коректно говорити про суспільство споживання, наявна лише невелика частка в структурі суспільства середнього класу, потреби якого є основним двигуном розвитку суспільства споживання.

**Висновки.** Таким чином, з ознак суспільства споживання, притаманних колишньому радянському і пострадянському суспільству, перш за все слід відзначити процеси симуляції та споживання симулякрів. Це проявляється у сучасному українському суспільстві як надто сильно розвинена глядацька заздрість, а на рівні менталітету високу цінність має марнотратне споживання.

Зменшення економічної напруги, подолання стратегій споживання радянського часу на рівні свідомості та менталітету дозволить, з нашої точки зору, розуміючи всі вади та недоліки традиційного суспільства споживання, сприяти подоланню системної економічної та соціальної кризи останніх років, одночасно шукаючи шляхи подолання споживчої обмеженості сенсу людського буття.

#### *Список літератури*

1. Грушин, Б. А. Четыре жизни России в зеркале опросов общественного мнения [Текст] / Б. А. Грушин // Очерки массового сознания россиян времён Хрущёва, Брежнева, Горбачёва и Ельцина: в 4-х книгах. Ч. 1. Жизнь 2-я. Эпоха Брежнева. – М. : Прогресс-Традиция, 2003. – 448 с.
2. Жижек, С. Добро пожаловать с пустыню Реальности [Текст] / С. Жижек; пер. с англ. Артема Смирного – М. : Прагматика культуры, 2002. – 160 с.

3. Жилина, Л. Н. Потребности, культура потребления и ценностные ориентации личности [Текст] / Л. Н. Жилина // Социологический аспект. Акад. обществ. наук при ЦК КПСС. – М. : АОН, 1988. – 220 с.

4. Ильин, В. И. Общество потребления: теоретическая модель и российская реальность [Электронный ресурс] – Режим доступа : <[http://www.hse.ru/journals/wrldross/vol05\\_2/ilyn.pdf](http://www.hse.ru/journals/wrldross/vol05_2/ilyn.pdf)>

5. История теоретической социологии [Текст] : в 4-х т. Т. 4 / Ответ. ред. и составитель Ю. Н. Давыдов. – М. : «Канон+» ; «Реабилитация», 2002. – 736 с.

6. Левада, Ю. А. От мнений к пониманию. Социологические очерки. 1993 – 2000 гг. [Текст] / Ю. А. Левада. – М. : Московская школа политических исследований, 2000. – 576 с.

7. Тенденции социокультурного развития России. 1960 – 1990-е гг. [Текст] / Отв. ред. – И. А. Бутенко, К. Э. Разлогов. – М. : 1996. – 520 с.

8. Фурс, В. Н. Радикальная социальная теория Жана Бодрийера [Электронный ресурс] / В. Н. Фурс // Социологический журнал. – 2002. – №1. – Режим доступа : <<http://www.socjournal.ru/review/482>>

Отримано 31.03.2010. ХДУХТ, Харків.

© О.М. Варипасв, 2010.

УДК 81'25

**І.І. Ков'ях**, ст. викл.

## **ДО ПИТАННЯ ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ПОРІВНЯЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДІВ**

*Розглянута доцільність порівняльного вивчення перекладів як методу перекладацького дослідження й описані його окремі особливості. Наголошено на те, що порівняльний аналіз дає можливість з'ясувати, як долаються типові труднощі, а також, які елементи оригіналу залишаються не відображеними у перекладі. У результаті виходить картина не ідеального, а реального процесу.*

*Рассмотрена целесообразность сопоставительного изучения переводов как метода переводческого исследования и описаны его отдельные особенности. Отмечено то, что сравнительный анализ дает возможность выявить, как преодолеваются типичные трудности, а также, какие элементы оригинала остаются не отображенными в переводе. В итоге выходит картина не идеального, а реального процесса.*

*The article examines the expediency of the comparative analysis of translations as a method of translation investigation. It describes some of its peculiarities and advantages. It highlights the fact that the comparative analysis helps determine how the typical problems are overcome, and what original elements are left out of the translation. The resulting picture is of the real, not virtual, process.*